

Donizetti Gaetano (1797-1848)

Jeden z najważniejszych kompozytorów opery włoskiej, zarówno w odmianie poważnej, jak i komicznej

Gaetano Donizetti (ur. 29 listopada 1797 r. w Bergamo, zm. 8 kwietnia 1848 r. w Bergamo) przyszedł na świat jako piąte dziecko Andrei z domu Nava i Domenica Donizettich. Rodzina żyła skromnie. Posada stróża w lombardzie była najlepszym stanowiskiem, jakie otrzymał ojciec Donizettiego, natomiast matka była szwaczką. Rodzice nieprzychylnym okiem patrzyli na zainteresowania muzyczne syna (mimo że jego starszy brat Giuseppe występował w orkiestrze wojskowej a później został muzykiem dworu osmańskiego). Jego pierwszym nauczycielem i mentorem na całe życie był Johann Simon Mayr, pochodzący z Bawarii kompozytor, maestro di capella w bazylice Santa Maria Maggiore w Bergamo. W wieku dziewięciu lat otrzymał stypendium, by uczyć się w szkole Mayra, mającej przygotowywać przyszłych muzyków kościelnych.

Donizetti uczył się śpiewu i gry na instrumentach klawiszowych, później zaś kompozycji. Ze względu na problemy z gardłem nie był zbyt użyteczny jako śpiewak, robił jednak postępy w pozostałych dziedzinach. W 1815 roku Mayr wsparł finansowo Donizettiego, by ten kontynuował studia w Bolonii u jednego z nauczycieli [Gioacchino Rossiniego](#). Z tego okresu pochodzą jego pierwsze wprawki operowe. Studia ukończył w 1817 roku i następnych kilka lat spędził w Bergamo. Kolejny raz wspomógł go Mayr, dzięki któremu kompozytor otrzymał pierwsze zamówienie na [operę](#) (*Enrico di Borgogna*) wystawioną w Teatro di San Luca w Wenecji (1818). Po niej przysłyły kolejne zamówienia z Mantui i Wenecji (San Luca i Teatro San Samuele). W tym czasie skomponował także większość swych utworów instrumentalnych, zajął się oprócz tego muzyką religijną.

W 1822 roku przyszedł pierwszy wielki sukces Donizettiego, prawdopodobnie ponownie dzięki protekcji Mayra — wystawienie opery *Zoraida di Granata* w Teatro Argentina w Rzymie. Kompozytorem zainteresował się impresario Domenico Barbaia, który zaproponował mu napisanie opery dla Neapolu. Pobyt w Rzymie był dla Donizettiego owocny, nie tylko ze względu na sukces zawodowy. Wtedy też poznał Virginię Vasselli — swoją przyszłą żonę.

Donizetti przeniósł się do Neapolu i związał się z miastem na szesnaście lat, choć otrzymywał zamówienia z różnych miast włoskich. W 1827 roku podpisał wymagający trzyletni kontrakt z Barbaią — zobowiązał się pisać cztery nowe opery rocznie. W następnym roku Donizetti objął stanowisko dyrektora teatrów królewskich w Neapolu (funkcję tę pełnił przez dziesięć lat). Dzięki temu uzyskał stabilność finansową i mógł w końcu poślubić Virginię Vasselli. W miarę jak jego sława rosła, zaczęły otrzymywać coraz więcej zamówień z innych ośrodków. Przyjmował je mimo natłoku pracy.

Kariera Donizettiego rozwijała się prężnie. Rozgłos międzynarodowy przyniosła mu premiera trzydziestej pierwszej opery. *Anna Bolena* została wystawiona w Teatro Carcano w Mediolanie w 1830 roku. Niedługo potem trafiła na sceny Paryża i Londynu. Okres 1830-1838 był bardzo owocny dla kompozytora: powstało wtedy — liczba imponująca — 25 oper. *L'elisir d'amore* (1832), *Lucrezia Borgia* (1833), *Maria Stuarda* (1834), *Lucia di Lamermoor* (1835) to tytuły, które cieszyły się największą popularnością i wystawiane były na wielu scenach europejskich. Donizetti był usatysfakcjonowany kolejnymi sukcesami, jego marzeniem był jednak debiut w Paryżu (pierwszą nieudaną próbę datuje się już na 1831 rok). Okazja nadarzyła się w 1835 roku, gdy [Rossini](#), dyrektor paryskiego Théâtre Italien, zamówił dwie nowe opery — jedną u Donizettiego, drugą zaś u kompozytora dorównującego mu pozycją, [Vincenzo Belliniego](#) (uznawanego powszechnie za jego rywala). Opera Donizettiego, *Marino Faliero*, została dobrze przyjęta, choć nie tak owacyjnie jak dzieło Belliniego, *I puritani*.

Kontrapunktem dla sukcesów zawodowych Donizettiego były wydarzenia z życia osobistego — w połowie lat trzydziestych umarli w odstępie kilku tygodni jego oboje rodzice. Kompozytor przeżył jednak najbardziej śmierć żony w 1837 roku, która zmarła w wyniku powikłań przy porodzie. Donizetti opuścił Neapol rok później i przeniósł się na stałe do Paryża, także ze względu na kłopoty z cenzurą. Nastąpił zastój w pracy kompozytora, choć raczej nie z powodu załamania psychicznego, lecz braku zamówień. Donizetti nadzorował wystawienia własnych oper, przerabiał też stare dzieła, m.in. zakazaną przez cenzurę operę *Poliuto*, która została wystawiona w 1840 roku jako *Les martyrs*. Udało mu się wystawić w tym samym roku jeszcze dwie inne opery: *La fille du régiment* oraz *La favorite*.

Gaetano Donizetti, Aria Noriny Quel guardo, il cavaliere z opery Don Pasquale

W miarę upływu czasu umacniała się pozycja Donizettiego w Paryżu i zaczął otrzymywać więcej prestiżowych propozycji z innych ośrodków (premiera *Adelii* w Rzymie, *Marii Padilli* w mediolańskiej La Scali). Odbywał liczne podróże koncertowe do Włoch i Austrii. W 1842 r. odbyła się premiera jego *Lindy di Chamounix* w Wiedniu. Sukces był tak znaczny, że Donizetti został mianowany nadwornym kompozytorem i dyrygentem na dworze cesarskim. Łączyło się z tym wysokie wynagrodzenie, choć tak naprawdę nie przybyło kompozytorowi z tego powodu wiele obowiązków. W 1843 roku powrócił do Paryża, gdzie odbyła się premiera jego opery *Don Pasquale*. Od tego momentu kompozytor dzielił swój czas między Wiedeń i Paryż, robiąc także wypadki do Włoch. W 1844 roku odbyła się ostatnia premiera opery Donizettiego pt. *Caterina Cornaro*.

Około 1844-1845 roku nasiliły się u Donizettiego objawy choroby psychicznej spowodowanej syfilisem (pierwsze z nich pojawiły się najpewniej już w 1828 roku, choć nie zostały rozpoznane). Znany z produktywności kompozytor z coraz większym trudem mógł pracować. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia został zamknięty w zakładzie w Ivry pod Paryżem w 1846 roku, w następnym roku zaś przewieziony do rodzinnego Bergamo, gdzie zmarł w 1848 r.

Donizetti pozostawił po sobie bogatą spuściznę. Wśród imponującej liczby 600 kompozycji dominuje [muzyka wokalna](#). Taka produktywność była możliwa dzięki swoistemu „recyklingowi” — przerzucaniu najbardziej udanych fragmentów muzycznych ze starych kompozycji do nowych dzieł. Największe znaczenie wśród tego zbioru mają oczywiście [oper](#). Początkowo Donizetti tworzy pod wpływem Mayra (oszczędna instrumentacja, faworyzowanie instrumentów dętych drewnianych) i Rossiniego (typ melodyki, efekty komiczne), powoli jednak poddaje się wpływowi [romantycznym](#), widocznym nie tylko w warstwie literackiej (historie inspirowane lordem Byronem, Walterem Scottem, Victorem Hugo), lecz także muzycznej (zastępowanie [uwertury](#) krótkim wstępem instrumentalnym bezpośrednio powiązanim z pierwszym aktem, pogłębienie charakterystyki psychologicznej postaci, podkreślanie kolorytu lokalnego).

Najbardziej charakterystycznym elementem jego dzieł są sceny przedstawiające ekstremalne stany psychiczne, przede wszystkim sceny obłąkania, z emblematycznymi przykładami z takich oper jak *Linda z Chamounix* czy *Łucja z Lamermoor* (w tej ostatniej odnotować można oryginalne wykorzystanie harmoniki szklanej jako instrumentu solowego towarzyszącemu szaleństwu). Donizetti nie porzucił jednak [oper komicznej](#) — jego skłonność do parodii i zmysł satyryczny można podziwiać m.in. w *Eliksirze miłosnym*, *Córce pułku* i *Don Pasquale*.

Z twórczości [wokально-instrumentalnej](#) warto wspomnieć 28 [kantat](#) okolicznościowych, 3 [oratoria](#) i ponad 100 utworów religijnych. Utwory instrumentalne (16 [symfonii](#), 3 [kwintety](#), 19 [kwartetów](#), utwory [fortepianowe](#)) stanowią marginalną część jego twórczości, potwierdzając jednak warsztatową sprawność kompozytora. Donizetti nie był rewolucjonistą, lecz w twórczy sposób wykorzystywał zastane konwencje. Mimo pewnej schematyczności dostrzegalnej w schematach formalnych budowy scen czy [harmonice](#), w sposób indywidualny podchodził do każdego dzieła. Tym, co wyróżniało jego twórczość i było wyznacznikiem sukcesu, była znajomość i wycucie specyfiki ówczesnego teatru operowego, nie tylko jego dramaturgii, lecz także wymagań śpiewaków i gustów publiczności.

Marcin Bogucki

Ciekawostki

Domenico Gaetano Maria to pełna forma imienia kompozytora.

Donizetti miał często kłopoty z cenzurą, szczególnie w Neapolu i Rzymie. Z reguły chodziło o aluzje polityczne lub drastyczną tematykę oper, która według cenzorów mogłaby być zbyt szokująca dla publiczności. To przypadek m.in. *Lucrezii Borgii*, która, dla niepoznaki, była wystawiana jako *Eustorgia da Romano* lub *Elisa Fosco*.

Vincenzo Bellini i Gaetano Donizetti przedstawiani są jako rywale, choć relacja między nimi nie była wroga. Po śmierci Belliniego Donizetti napisał na jego cześć lament i [mszę](#) żałobną oraz symfonię opartą na tematach z oper zmarłego kompozytora.